

*Nuorten velkaongelmat –
velkatyytit, selviytyminen ja vastuukysymykset*

NUORET JA VELKA

-AKATEMIAHANKKEEN TUTKIMUSKOOSTEITA

Suomen Akatemian rahoittama projekti

NUORET JA VELKA
1.9.2013 – 31.8.2017

LAPIN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF LAPLAND

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

UNIVERSITY OF
EASTERN FINLAND

ACADEMY OF FINLAND

NUORET JA VELKA

-AKATEMIAHANKKEEN TUTKIMUSKOOSTEITA

Toimittanut **Marja-Leena Niemi**

Suomen Akatemian rahoittaman

hankkeen NUORET JA VELKA

Koostejulkaisu 22.3.2017

Lapin yliopisto

Rovaniemi 2017

© Lapin Yliopisto & Tuula Linna, Marja-Leena Niemi, Maarit Hovila, Kati Rantala, Karoliina Majamaa, Atte Oksanen, Mikko Aaltonen, Anssi Keinänen, Emmi Muhonen, Anna-Riitta Lehtinen

tuula.linna@ulapland.fi
marja-leena.niemi@ulapland.fi
maarit.hovila@ulapland.fi
kati.rantala@helsinki.fi
karoliina.majamaa@helsinki.fi
atte.oksanen@uta.fi
mikko.aaltonen@helsinki.fi
anssi.keinänen@uef.fi
emmi.muhonen@uef.fi
anna-riitta.lehtinen@helsinki.fi

Kansi: Heidi Pöysä

ISBN 978-952-484-972-2 (nid.)
ISBN 978-952-484-973-9 (pdf)

Atte Oksanen^a, Mikko Aaltonen^b & Kati Rantala^b

a Yhteiskuntatieteiden tiedekunta, Tampereen yliopisto

b Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Helsingin yliopisto

Suomalaisten nuorten aikuisten vakavat taloudelliset ongelmat: rekisteritutkimus ulosotosta ja elämänkäänteistä vuosina 2005–2013

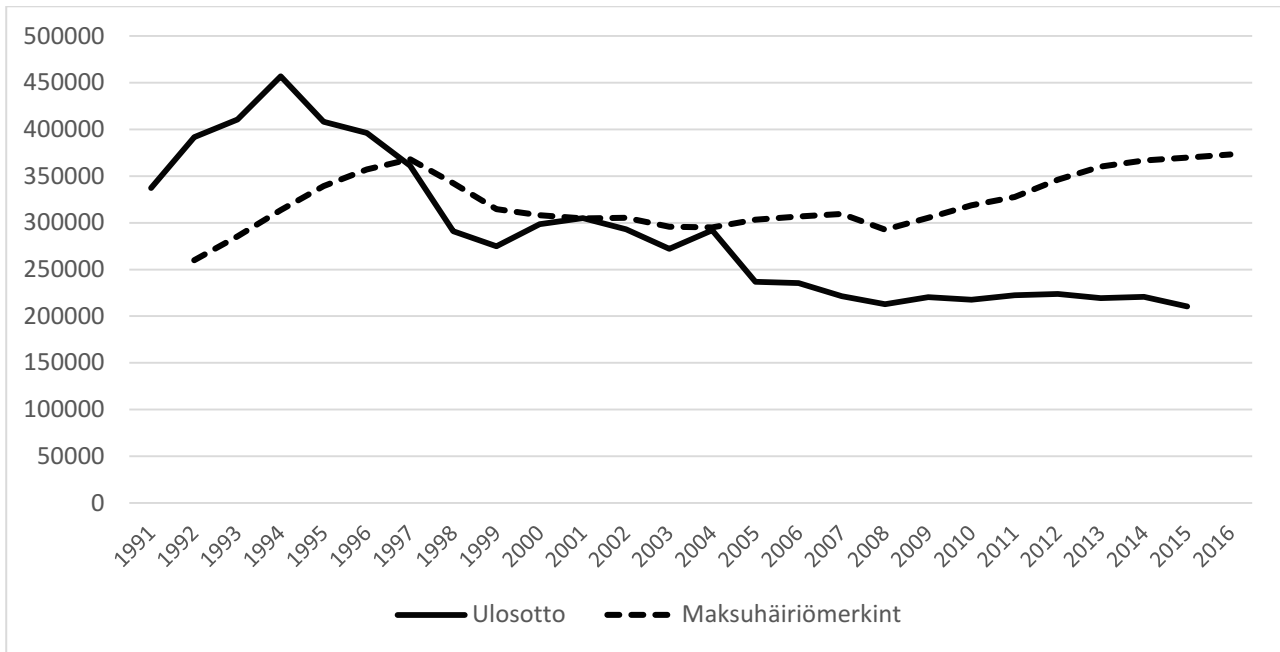
1. Johdanto

Kulutusluotot ja erilaiset lyhytaikaiset lainat ovat herättäneet akateemista keskustelua ja huolta eri väestöryhmien kyvystä pärjätä taloudellisesti (Autio et al. 2009; Raijas et al. 2010; Rantala & Tarkkala 2010). Samaa keskustelua velasta ja vaikeista taloudellisista ongelmista on käyty myös kansainvälisesti (Houle, 2014; Patel, 2012; Russell et al., 2013; Webley & Nyhus 2001). Etenkin Yhdysvalloissa on myös puhuttu velkayhteiskunnasta ja siitä, kuinka taloudellinen epävarmuus on alkanut koskettaa jo keskiluokkaa (Dwyer et al. 2011). Kansainvälisesti on arvioitu, että nuorten sukupolvien kyky hoitaa henkilökohtaisia velkojaan ei ole enää yhtä hyvä kuin menneinä vuosikymmeninä (Jiang & Dunn 2013; ks. myös Montgomerie, 2013).

Yksityinen velanotto on kasvanut huomattavasti 2000-luvulla OECD-maissa (OECD 2013). Suomessa kotitalouksien velkaantumisaste on kasvanut 2000-luvulla 65 prosentista 127 prosenttiin (Suomen virallinen tilasto 2016). Maksuhäiriömerkinnän saaneiden määrä on noussut ennätyslukuihin, ja vuoden 2016 lopussa 370 100 suomalaisella oli maksuhäiriömerkintä (Asiakastieto 2017). Samaan aikaan suurella joukolla suomalaisia on erilaisia maksuja ulosotossa. Vaikka luvut ovat pienempiä kuin 1990-luvun laman aikaan, Valtakunnanvuodinviraston (2017) mukaan lähes puoli miljoonaa ihmistä oli ollut vuoden 2016 aikana ulosotossa (Valtakunnanvuodinvirasta 2017). Kuvio 1 näyttää tarkemmin, kuinka monella ihmisellä on ollut vuoden lopussa asioita ulosotossa tai maksuhäiriömerkintä.

Taloudelliset vaikeudet ovat yleisimpiä nuorilla ikäryhmillä, yksinhuoltajilla, eronneilla ja vähän koulutetuilla (Balmer et al. 2006; Patel et al. 2012; Russell et al. 2013). Vakava velkaantuminen liittyy usein fyysiseen ja psyykkiseen terveydentilaan (Blomgren et al. 2014; Richardson et al. 2013), alkoholi- ja huumeongelmiin (Jenkins et al. 2008; Meltzer et al. 2012; Oksanen et al. 2015b) ja itsetuhoiseen käyttäytymiseen (Hintikka et al. 1998). Nuorilla aikuisilla vakavia taloudellisia ongelmia selittävät myös riskikäyttäytyminen ja elämänhallinnan ongelmat (Adams & Moore 2007).

Nuoren aikuisuuden aikana tapahtuu useita merkittäviä elämänmuutoksia (Arnett 2000). Nuoret aikuiset muuttavat kotoa pois, jatkavat opintojaan tai siirtyvät työelämään. He joutuvat paitsi opettelemaan taloudenhallintaa myös tekemään lukuisia tärkeitä investointeja tulevaisuuteen, esimerkkeinä opinto- ja asuntolaina. Osa nuorista nauttii vielä varhaisen aikuisuuden vaiheessa vanhempien taloudellisesta tuesta (Majamaa 2013; Ranta et al. 2012), mutta kaikille vastaavaa tukea ei ole tarjolla. Nuorella iällä tapahtuvien elämänmuutosten ajoitus saattaakin johtaa taloudellisiin vaikeuksiin. Esimerkiksi Kauppisen ja kollegoiden (2014) mukaan varhain kotoa muuttaneet päätyvät todennäköisemmin hakemaan toimeentulotukea kuin muut nuoret aikuiset.

Kuvio 1: Maksuhäiriöisten ja ulosotossa olevien luonnollisten henkilöiden määrä kalenterivuoden lopussa 1991–2013 (Ks. Oksanen et al. 2015a). Uusimmat tiedot on poimittu (ks. Asiakastieto 2017; Valtakunnanvuodinvirasta 2016)

Tutkimuksemme tarkoituksena oli selvittää rekisteritietojen valossa, ketkä Suomessa kohtaavat vakavia taloudellisia ongelmia ja minkälaisiin elämänmuutoksiin velkaongelmat liittyvät. Tutkimuksemme kohdistui ulosottoon joutuneisiin suomalaisiin ja erityisesti nuorimpiin ikäryhmiin. Ulosottoon joutuminen on yksi luotettavimmista vakavia taloudellisia ongelmia ilmentävistä indikaattoreista. Teoreettisesti tutkimuksemme rakentui ajatukselle elämän käännekohtien merkityksestä (Elder et al. 2003). Vastaavia elämäntapahtumien ja käännteiden vaikutuksia tarkastelevia tutkimuksia on tehty aiemmin erityisesti kriminologiassa (Lyngstad & Skardhammar 2013; Monsbakken et al. 2013; Skardhammar & Savolainen 2014).

Vaikka taloudellisia asioita on aiemmin tutkittu, ennen tutkimustamme pitkittäisaineistolla toteutettavaa rekisteritutkimusta vakavista taloudellisista ongelmista ei ollut tehty. Suurin osa kansainvälisestäkin tutkimuksesta on perustunut erilaisiin kyselytutkimuksiin, joista vain osa on tehty kansallisesti edustavilla aineistoilla. Suurin osa aiemmasta tutkimuksesta on tehty myös poikkileikkausasetelmalla, ja pitkittäistutkimuksia on vain vähän (ks. Hoeve 2014). Tutkimuksessa tämä näkyy esimerkiksi siten, että ainoaa pitkittäisaineistoa on Yhdysvalloissa hyödyntänyt useampikin tutkija ja tutkimusryhmä (esim. Dwyer et al. 2011; Houle 2014). Näin ollen analyysimme avasivat kansainvälisestäkin uuden luvun vakavien taloudellisten ongelmien tutkimuksessa. Tutkimuksemme tulokset on julkaistu kansainvälisissä vertaisarvioituissa artikkeleissa (Aaltonen et al. 2016; Oksanen et al. 2015a, 2015b, 2016, 2017). Tässä artikkelissa kootaan yhteen keskeisempiä havaintoja.

2. Aineisto ja menetelmät

Aineistona käytettiin Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen (nykyisin Kriminologian ja Oikeuspolitiikan instituutti) *Suomalaisen rikoskäyttäytymisen riskitekijät* -aineistoa, joka kattaa kaikkiaan 150 010 suomalaista. Kansallisesti edustava otos suomalaisista kerättiin alun perin 2008 ja se kuvaa suomalaista väestöä vuoden 2003 lopussa. Tietoihin on yhdistetty tietoja väestörekisteristä, tilastokeskuksesta, oikeusrekisterikeskuksesta ja verohallinnolta. (Ks. esim. Aaltonen 2013.) Tutkimuksemme yhdisti näihin tietoihin myös ulosottoa koskevat rekisteritiedot.

Ulosottoa koskevat tiedot haettiin ulosoton valtakunnallisesta *Uljas-tietojärjestelmästä*, joka kattaa kaikki tiedot suomalaisten ulosottoasioista. Uljas on ollut toiminnassa vuodesta 2004 alkaen. Tutkimustamme varten haettiin tiedot kaikista kohdejoukon ulosotto-ongelmista vuosina 2005–2013. Haimme myös tiedot vuotta 2004 edeltävistä ulosottoasioista. Aineiston avulla voidaan arvioida luotettavasti vakavien taloudellisten ongelmien määrää, laatua ja kehitystä.

Journal of Consumer Policy -lehdessä julkaistu osatutkimus (Oksanen et al. 2015a) keskittyi tarkastelemaan ulosoton määrää ja laajuutta vuosina 2005–2013 suomalaisilla, jotka olivat seurannan alkaessa 19–64-vuotiaita (n = 91 931). Koska vastaavaa tutkimusta ei ollut aiemmin tehty, oli tärkeää tarkastella, ketkä joutuvat todennäköisimmin ulosottoon tuona aikana. Tarkastelimme myös ulosotossa olevan velan määrää eri väestöryhmissä.

Toinen ja kolmas osatutkimus selvittivät ulosoton todennäköisyyttä ennen ja jälkeen keskeisten elämäntapahtumien. Näistä *Journal of Youth Studies* -lehdessä julkaistu tutkimus (Oksanen et al. 2016) analysoi 1988–1990 syntyneitä, jotka olivat seurannan alussa 15–17-vuotiaita (n = 8093). Tarkasteltavia elämänmuutoksia olivat kotoa muutto, vanhemmaksi tulo ja ensimmäinen työpaikka, jonka indikaattorina käytettiin vähintään 15 000 euron vuosituloa. Kotoa muuttota analysoitiin kuukausitasolla. Vanhemmaksi tulon ja työpaikan saannin analyysi tehtiin vuositasolla.

International Journal of Consumer Studies -julkaisun tutkimusartikkeli (Oksanen et al. 2017) keskittyi puolestaan vuosina 2006–2009 kotoa 15–25-vuotiaina muuttaneisiin (n = 9196). Artikkelin huomioi kohdehenkilöiden perhetaustaan liittyviä tekijöitä, kuten vanhempien ulosoton ja rikostuomiot. Artikkelin analyysi hyödyntää kaltaistusta: jokaiselle nuorena kotoa pois muuttaneelle etsittiin aineistosta verrokki eli henkilö, joka muutti myöhemmin pois kotoa, mutta vastasi muiden taustatekijöiden valossa nuorena muuttanutta. Artikkelin analyysi myös muuttota takaisin kotiin eli niin sanottua bumerangiefektiä.

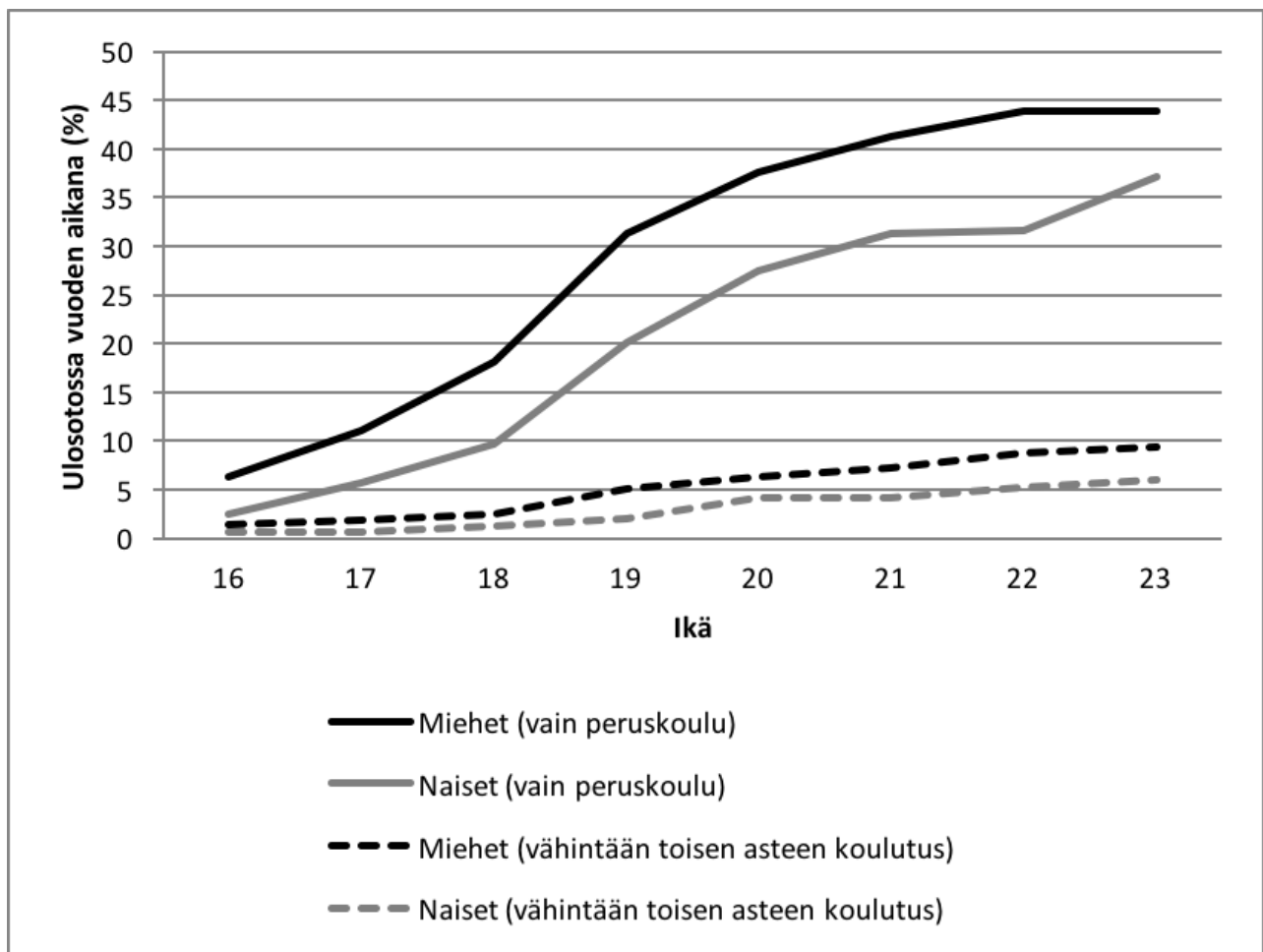
Neljäs osatutkimus eli *Addiction*-lehdessä julkaistu artikkeli (Oksanen et al. 2015) analysoi ulosottoa, avioeroa ja vuosituloja ennen ja jälkeen ensimmäisen rattijuopumustuomion. Lisäksi aineistolla tehtiin lisäanalyysi: *Criminology*-julkaisun artikkeli (Aaltonen et al. 2016) tarkastelee ulosotossa olemisen yhteyttä rikollisuuteen nuorten aikuisten aineistossa.

3. Tulokset

Velkaongelmien yleisyys ja riskitekijät

Vuosien 2005–2013 välisenä aikana suomalaisista jopa viidennes (20,3 %) oli joutunut ulosottoon vähintään kerran. Ulosottoon menee vuosittain sekä yksityis- että julkisoikeudellisia asioita, jotka molemmat kertovat vakavista maksukyvyn ongelmista. Edelliset koostuvat erilaisista maksamattomista kulutusmenoista ja jälkimmäiset muun muassa maksamattomista sakoista, veroista, vakuutusmaksuista ja julkisten palvelujen perimistä sosiaali- ja terveystaloudellista. Kumpikin asiatyyppejä etenee ulosottoon vasta useiden maksukehotusten ja vaiheiden jälkeen. Vuonna 2013 ulosottoon päätyneillä oli maksamatta keskimäärin noin 2100 euroa yksityisoikeudellisia asioita ja noin 500 euroa julkisoikeudellisia asioita.

Taulukosta 1 nähdään, että miehet päätyivät vuosien 2005–2013 aikana ulosottoon hieman naisia useammin. Ulosoton asiakkaina oli erityisen paljon pelkän peruskoulun suorittaneita. Koulutuksen lisäksi ongelmat olivat yleisiä matalan tulotason ryhmillä, joskaan ongelmat eivät olleet täysin poikkeuksellisia korkeatuloisillakaan. Avioeron läpikäyneet olivat muita useammin ulosotossa. Lapsiluvun kasvu lisäsi ulosottoon joutumisen riskiä tulotasosta riippumatta. Omaisuusrikostausta liittyi voimakkaasti ulosotto-ongelmiin.

Kuvio 1: Ulosotossa olleiden 1988–1990-syntyneiden osuus iän ja koulutustaustan mukaan (n=8093).

Kuvio esitetty myös julkaisussa Oksanen et al. 2016.

Taloudelliset ongelmat olivat huomattavan yleisiä nuorilla ikäryhmillä, ja heillä oli keskimääräistä korkeampia summia ulosotossa maksettavana. Esimerkiksi nuoremmissa ikäryhmissä ulosotettavaa velkaa oli aktiivisena vuoden 2013 lopussa noin 2000 euroa, kun vanhemmissa sitä oli vain noin tuhat euroa. Vanhemmista ikäryhmistä ulosottoon on päätyneet myös prosentuaalisesti harvempi. Tarkemmat mallinnukset velan määrästä osoittivat samoin, että ulosotettavan velan määrä oli suurempi nuoremmilla ikäryhmillä kuin vanhemmilla myös sen jälkeen, kun sosiaaliset taustatekijät vakioitiin tilastollisessa mallissa (Oksanen et al. 2015a).

Yksi koko hankkeen tärkeimmistä tuloksista on kuvattu kuviossa 1. Se kuvaa koulutustaustan valtavaa merkitystä nuorten vakavien taloudellisten ongelmien taustatekijänä. Ulosoton todennäköisyys kasvoi aineistossa erityisesti pelkän peruskoulututkinnon varaan jääneillä. Myös lukion tai ammattikoulun suorittaneilla ongelmat lisääntyvät, mutta eivät yhtä nopeasti. Esimerkiksi pelkän peruskoulun päästötodistuksen saaneista vuonna 1988–1990 syntyneistä miehistä oli 20 vuoden iässä ulosotossa 38 prosenttia ja naisista 27 prosenttia. Lukion tai ammattikoulututkinnon suorittaneista miehistä oli sen sijaan ulosotossa samassa iässä vain 6 prosenttia ja naisista vain 4 prosenttia. Ero ei johdu yksinomaan koulutuksen takaamista mahdollisuuksista työmarkkinoilla, koska eri koulutusryhmien välinen tuloero on vielä 18–19 vuoden iässä melko pieni (Oksanen et al. 2016).

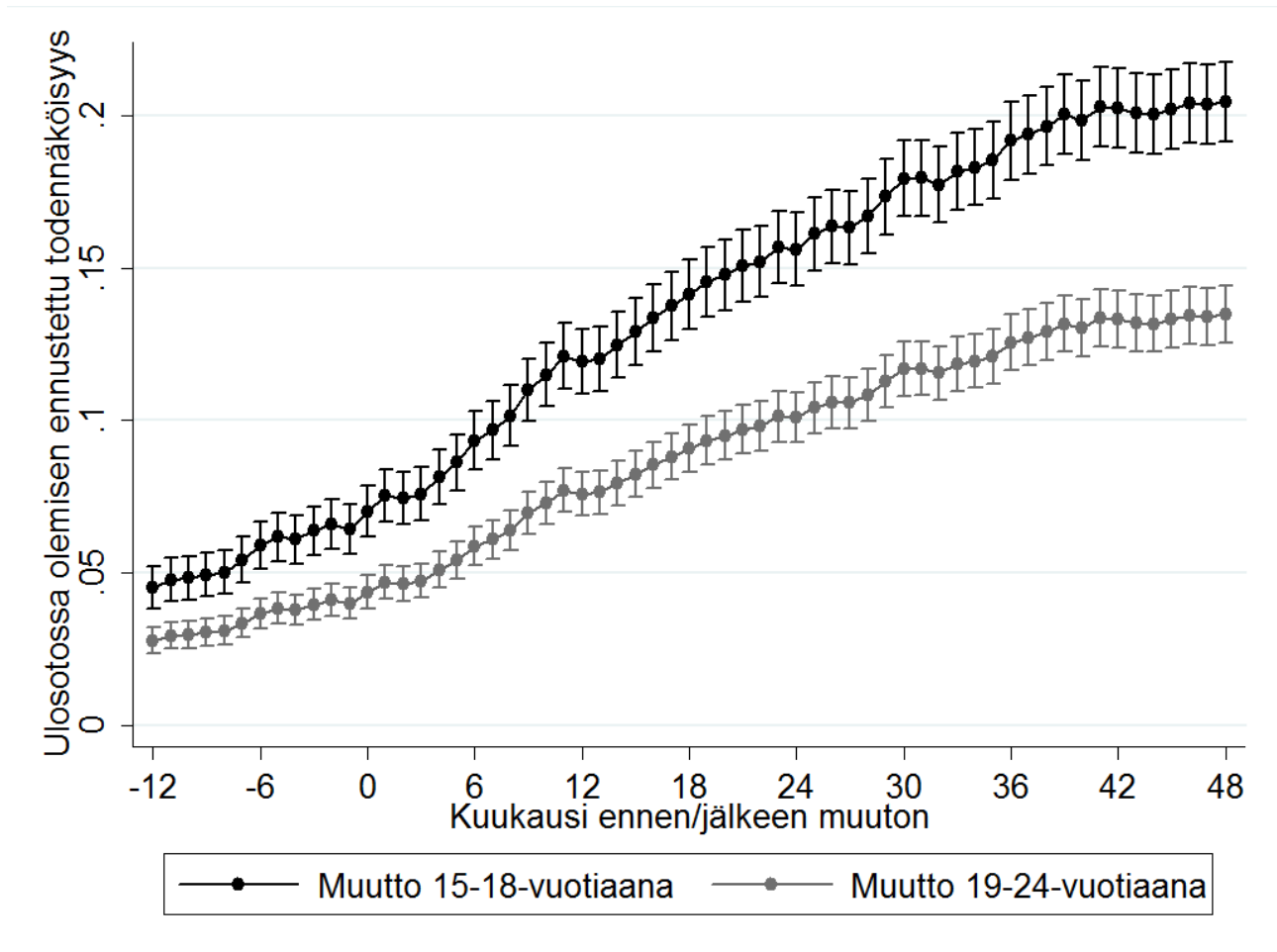
Elämänvaiheet ja vakavat taloudelliset ongelmat

Nuorten aikuisten elämänvaiheiden tarkastelu kohdistui kotoa muuttoon, vanhemmaksi tuloon ja ensimmäiseen työpaikkaan. Näistä kotoa muutto kosketti lähes kaikkia tarkastelussa olleita, koska suomalaiset nuoret muuttavat kotoa pois kansainvälisestäkin melko varhain (Oksanen et al. 2016, 2017). Tarkastelimme myös työllistymistä ja vanhemmaksi tuloa. Molemmat koskivat vain murto-osaa 1988–1990-syntyneistä, koska suurin osa heistä ei ollut vielä kokenut näitä elämänvaiheita. Ulosoton todennäköisyys säilyi entisenlaisena työllistymisestä huolimatta. Vanhemmaksi tulo sen sijaan kasvatti ulosoton riskiä noin vuosi vanhemmaksi tulon jälkeen. (Oksanen et al. 2016.)

Kotoa muutto oli taloudellisten vaikeuksien muodostumisessa keskeinen käännekohta. Kotoa muuttoa tarkasteltiin kuukauden tarkkuudella, ja analyyseissä tarkasteltiin ulosoton todennäköisyyttä ennen ja jälkeen muuton. Koulutustasosta riippumatta nuorten aikuisten todennäköisyys joutua ulosottoon alkoi kasvaa vain muutamia kuukausia muuton jälkeen. Ulosottoon joutuminen kotoa muuton jälkeisinä neljänä vuotena oli yleisintä miehillä, koulutuksen kesken jättäneillä ja rikostuomion saaneilla. Myös erilaiset perhetaustaan liittyvät tekijät olivat yhteydessä ulosoton todennäköisyyteen. Esimerkiksi vanhempien nuori ikä, ero, omat taloudelliset ongelmat ja ulosotto ennustivat heidän lastensa ulosottoa kotoa muuton jälkeen. (Oksanen et al. 2017).

Yksi analyyssimme keskeisistä tuloksista liittyy kotoa pois muuttamisen ikään. Nuorena kotoa lähteneet näyttäisivät ajautuvan selkeästi useammin vakaviin taloudellisiin ongelmiin. Kuvio 2 näyttää ulosoton todennäköisyyden nuorilla kotoa muuttaneilla (15–18-vuotiaat) ja heidän vanhemmalla verrokkiryhmällään (19–24-vuotiaat). Ryhmät on kaltaistettu sosiaalisten taustatekijöiden ja perhetaustan mukaan. Näin voidaan arvioida paremmin muuttoiän vaikutusta taloudellisten ongelmien muodostumiseen. Ryhmien väliset erot alkavat kasvaa melkein välittömästi

muuton jälkeen, ja ero kasvaa tasaisesti etenkin ensimmäisenä kolmena vuotena muuton jälkeen. Aikainen kotoa muutto näyttääkin selvästi lisäävän riskiä joutua taloudellisiin ongelmiin. Analyysimme tarkasteli myös muuttoa takaisin kotiin talousongelmien jälkeen. Ulosottoon joutuneet palasivat todennäköisemmin kotiin takaisin. (Oksanen et al. 2017.)

Kuvio 2: Ulosoton todennäköisyys ennen ja jälkeen kotoa muuton: 15–18- ja 19–24-vuotiaana muuttaneiden vertailu (vakioidut ennusteet ja 95% luottamusvälit).

Kuvio esitetty myös julkaisussa Oksanen et al. 2017.

Analysoimme hankkeessa myös rikollisuuden yhteyttä ulosottoon. Yleisesti ottaen ulosotto oli rikostaustaisilla huomattavasti korkeampaa (Oksanen et al. 2015a). Esimerkiksi vangeista noin 90 % on ulosotossa ennen vankeustuomion saamista (Aaltonen 2015). *Addictionissa* julkaistu tutkimus kartoitti rattijuopumuksen sosiaalisia ja taloudellisia seurauksia ennen ja jälkeen ensimmäisen tuomion. Tutkimus kohdistui miehiin. Ulosoton ja avioeron todennäköisyys kasvoi rattijuopumustuomion jälkeen. Samoin oli nähtävissä, että vuositulot alkoivat pudota jo ennen ensimmäistä tuomiota, mikä saattaa viitata myös laajempiin ongelmiin, jotka konkretisoituvat myöhemmin. (Oksanen et al. 2015b.) Nuorten aikuisten velkaongelmien ja rikollisuuden välistä yhteyttä tarkastellut artikkeli (Aaltonen et al. 2016) puolestaan osoitti rikostaustaisten olevan varsin usein ulosotossa. Ulosotossa olleiden nuorten aikuisten riski (odds ratio) syyllistyä omaisuusrikoksiin

oli lähes seitsemänkertainen suhteessa muihin nuoriin mallissa, jossa oli vakioitu ryhmien väliset erot koulutustasossa, tuloissa ja työssäkäynnissä.

4. Pohdinta ja johtopäätökset

Suomalaisten vakavat taloudelliset ongelmat ovat merkittäviä. Tutkimuksemme tarkensi kuvaa velkaongelmien laajuudesta ja syvyydestä. Tutkimuksemme valossa ulosottoon joutuminen ei ole suomalaisittain mitenkään poikkeuksellinen elämäntapahtuma, koska jopa 20 % suomalaisista oli ollut ulosotossa jossain vaiheessa tutkimuksen 2005–2013 seurantajakson aikana. Ulosottoon joutuminen kertoo maksukyvyn romahtamisesta, ja sen henkilökohtaiset ja sosiaaliset seuraukset voivat olla tuntuvia. Tutkimuksessamme näkyi myös eri tavoin, kuinka samoille yksilöille saattoi kertyä huomattavasti erilaisia maksamattomia lainoja. Velkavankeus on usein myös pitkäkestoista. Se voi olla yksilöille pidempiaikainen taakka kuin muut perinteiset yhteiskunnan asettamat rangaistukset.

Erilaiset sosiaaliset taustatekijät olivat yhteydessä ulosottoon joutumiseen. Näihin kuuluivat muun muassa matala koulutustaso, matalat tulot, avioero ja rikostausta. Lapsien lukumäärä oli lisäksi yhteydessä vakaviin taloudellisiin ongelmiin tulotasosta huolimatta. Taustahavainnot kertovat osaltaan yhteiskunnan ja kultuskulttuurin muutoksesta. Kuluttaminen mielletään perusoikeudeksi ja jopa hyvätuloiset saattavat ajaa itsensä kulutusratkaisuilla ahdinkoon. Tästä huolimatta vakavissa taloudellisissa ongelmissa näkyy erityisesti sosiaalinen eriarvoisuus. Erilaiset pikalainat ja osamaksuratkaisut tarjoavat etenkin vähävaraisille nopean mutta kalliin tien kulutushyödykkeisiin. Tunnettu lausahdus *poor pay more* pitää valitettavasti Suomessakin paikkaansa (ks. myös Autio et al. 2009). Korkeakorkoiset pikalainat johtavat helposti taloudellisiin vaikeuksiin ja myöhemmin ulosottoon, joka sekin kasvaa reippaalla korolla, jos velkoja ei makseta pois.

Tutkimuksemme tärkeimpiä tuloksia oli vakavien taloudellisten ongelmien yleisyys nuorilla ikäryhmillä. Tutkimuksemme korjaa näin julkisuudessa esitettyä yksipuolista kuvaa, jossa on puhuttu eläkeläisten maksuvaikeuksista ja unohdettu samalla nuoret (esim. Kauppalehti 2017). Ikääntyneiden ryhmien osuus ulosottoon joutuneista oli tutkimuksessamme hyvin pieni, ja ulosotettavat summatkin olivat heillä pienempiä kuin nuoremmilla ikäryhmillä. Yhteiskunnallinen huomio pitäisikin kääntää erityisesti nuoriin aikuisiin. Tutkimuksessamme varsinkin pelkän peruskoulun varaan jääneet olivat merkittävä riskiryhmä. Lisäksi taloudellisten ongelmien kasvu ajoittui juuri kotoa muuttoon ja sitä seuraaviin kriittisiin vuosiin.

Tutkimuksemme analysoi nuorten aikuisten elämäntapahtumia ja käännteitä, joita olivat muun muassa vanhemmaksi tulo ja ensimmäinen vakityöpaikka. Etenkin vanhemmaksi tulo oli yhteydessä taloudellisiin ongelmiin. Kotoa muutto oli erityisen merkittävä elämäntapahtuma tutkimuksemme valossa. Ulosoton riski alkoi kasvaa melkein välittömästi muuton jälkeen. Tulokset kertovat karusti, kuinka moni nuori aikuinen ei ole käytännössä valmis hoitamaan talouttaan. Taloudelliset ongelmat ajoivat nuoria palaamaan bumerangeina takaisin kotiin. Vanhempien mahdollisuudet ja valmiudet auttaa nuoria aikuisia muuton jälkeen ovat yhteydessä vakaviin taloudellisiin ongelmiin. Tutkimustuloksemme osoittavat, että perhetaustasta löytyi monia tekijöitä, jotka olivat yhteydessä lasten vakaviin taloudellisiin ongelmiin, esimerkiksi vanhempien nuori ikä ja vanhempien omat taloudelliset ongelmat.

Etenkin varhain kotoa muuttaneilla taloudelliset ongelmat kasvoivat nopeasti. Ulosottoon joutuminen onkin samankaltainen sosiaalisesti rakenteellinen ilmiö kuin toimeentulotukeen turvautuminen (ks. Kauppinen et al. 2014). Molempien ilmiöiden taustalla on syrjäytymispolku, joka alkaa usein

aikaisesta kotoa muutosta, etenkin nuorilla, jotka putoavat koulutuksesta ja työmarkkinoilta pois. Erilaiset yhteiskunnalliset ongelmat rikollisuudesta mielenterveysongelmiin ovat poikkeuksellisen yleisiä koulunsa jättäneiden joukossa (esim. Aaltonen 2013). Yhteiskunnallisesti olisikin tärkeää löytää keinoja syrjäytymisen ehkäisemiseen.

Tutkimuksemme tarkastelu rajoittui rekisteritietoihin. Ehdottomana vahvuutena on aineiston kattavuus. Kyselytutkimuksilla olisi hyvin vaikea kartoittaa taloudellisia ongelmia etenkin koko väestön laajuudessa. Rekisteritieto tarjoaakin erittäin luotettavan tavan tarkastella muutoksia pitkällä aikavälillä, mutta se jättää suureksi osin ulkopuolelle erilaiset sosiaalipsykologiset mekanismit. Pystyimme tutkimuksessamme osoittamaan kuitenkin erilaisia sosiaalisia välitysmekanismeja, kuten perhetaustan merkityksen. Tähän mennessä Suomessa on tutkittu esimerkiksi vanhempien taloudellista tukea lapsille (esim. Majamaa 2013). Vähemmän kirjallisuutta löytyy kuitenkin siitä, miten lapsuuden olosuhteet saattavat myöhemmällä iällä altistaa impulsiiviselle ja lyhytnäköiselle kulutustottumuksille (ks. Mittal & Griskevicius 2014).

Vakavien taloudellisten ongelmien ehkäisy ei ole ongelmatonta. Valistus ei välttämättä toimi tai tavoita ongelmaryhmiä, joten kaivattaisiinkin erilaisia käytännön sovellutuksia, joilla voitaisiin auttaa nuoria hallitsemaan talouttaan. Myös yhteiskunnallisia keinoja hillitä liian aikaista velanottoa olisi harkittava ja arvioitava. Lopulta on hyvä muistaa, että velkaongelmissa on usein kyse myös nuorten omista kulutusvalinnoista. Ainakin kansainvälisesti arvioiden nykyiset sukupolvet ovat materialistisempia kuin aiemmat ja kulutus on aiempaa voimakkaammin läsnä arjessa (Twenge 2013). Nuoren iän, kulutusmahdollisuuksien ja epävakaiden työmarkkinoiden yhdistelmä on huono. Erilaiset kohtalokkaan kalliit kulutuspäätökset ovat liian helppoja tehdä, mikä avaa väylän velkaongelmiin.

5. Lähteet

- Aaltonen, M. (2013): *Socioeconomic Differences in Crime and Victimization. A Register-Based Study*. Helsinki: National Research Institute of Legal Policy, Research Report 263.
- Aaltonen, M. (2015): Post-release employment of desisting inmates. *British Journal of Criminology* 56(2): 350–69.
- Aaltonen, M., Oksanen, A., & Kivivuori, J. (2016). Debt Problems and Crime. *Criminology*, 54(2), 307–33. DOI: 10.1111/1745-9125.12103. Journal IF 2015 [JCR]: 4.778.
- Adams, T. & Moore, M. (2007). High-risk health and credit behavior among 18- to 25-year-old college students. *Journal of American College Health*, 56, 101–108.
- Arnett, J. J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American psychologist*, 55(5), 469–480.
- Asiakastieto (2017) Maksuhäiriöt keskittyvät yhä useammin samoille henkilöille. Helsinki: Asiakastieto. <https://www.asiakastieto.fi/web/fi/uutiset/maksuhairiot-keskittyvat-yha-useammin-samoille-henkiloille.html>
- Autio, M., Wilska, T. A., Kaartinen, R., & Lähteenmaa, J. (2009). The use of small instant loans among young adults—a gateway to a consumer insolvency? *International Journal of Consumer Studies*, 33, 407–415.
- Balmer, N. J., Pleasence, P., Buck, A. & Walker, H. L. (2006). Worried sick: the experience of debt problems and their relationship with health, illness and disability. *Social Policy and Society*, 5, 39–51.
- Blomgren, J., Maunula, N., & Hiilamo, H. (2014). Sairastuttaako velka? 15 vuoden seurantatutkimus pitkäaikaisesti ylivelkaantuneista. *Yhteiskuntapolitiikka*, 79(3), 245–263.
- Dwyer, R. E., McCloud, L., & Hodson, R. (2011). Youth debt, mastery, and self-esteem: Class-stratified effects of indebtedness on self-concept. *Social Science Research*, 40, 727–741.
- Elder, G. H., Johnson, M. K., & Crosnoe, R. (2003). The emergence and development of life course theory. In J. T. Mortimer & M. J. Shanahan (Eds.), *Handbook of the life course* (s. 3–19). New York: Kluwer.
- Hintikka, J., Kontula, O., Saarinen, P., Tanskanen, A., Koskela, K., & Viinamäki, H. (1998). Debt and suicidal behaviour in the Finnish general population. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 98, 493–496.
- Hoeve, M., Stams, G. J. J., van der Zouwen, M., Vergeer, M., Jurrius, K., & Asscher, J. J. (2014). A systematic review of financial debt in adolescents and young adults: Prevalence, correlates and associations with crime. *PloS one*, 9(8), e104909.
- Houle, J. N. (2014). A generation indebted: young adult debt across three cohorts. *Social Problems*, 61, 448–465.
- Jenkins, R., Bhugra, D., Bebbington, P., Brugha, T., Farrell, M., Coid, J., ... & Meltzer, H. (2008). Debt, income and mental disorder in the general population. *Psychological medicine*, 38, 1485–1493.

- Jiang, S. S., & Dunn, L. F. (2013) New evidence on credit card borrowing and repayment patterns. *Economic Inquiry*, 51, 394–407.
- Kauppinen, T. M., Angelin, A., Lorentzen, T., Bäckman, O., Salonen, T., Moisio, P., & Dahl, E. (2014). Social background and life-course risks as determinants of social assistance receipt among young adults in Sweden, Norway and Finland. *Journal of European Social Policy*, 24, 273–288.
- Lyngstad, T. H., & Skardhamar, T. (2013). Changes in criminal offending around the time of marriage. *Journal of research in crime and delinquency*, 50(4), 608–615.
- Majamaa, K. (2013) The effect of socio-economic factors on parental financial support from the perspectives of the givers and the receivers. *European Societies*, 15, 57–81.
- Meltzer, H., Bebbington, P., Brugha, T., Farrell, M., & Jenkins, R. The relationship between personal debt and specific common mental disorders (2013). *The European Journal of Public Health*, 23, 108–113.
- Mittal, C., & Griskevicius, V. (2014). Sense of Control Under Uncertainty Depends on People's Childhood Environment: A Life History Theory Approach. *Journal of Personality and Social Psychology*, 107(4), 621–637.
- Monsbakken, C. W., Lyngstad, T. H., & Skardhamar, T. (2013). Crime and the transition to parenthood: the role of sex and relationship context. *British Journal of Criminology*, 53, 129–148.
- Montgomerie, J. (2013). America's debt safety-net. *Public Administration*, 91, 871–888.
- OECD (2013). Household debt. Teoksessa *OECD Factbook 2013*. OECD Publishing, ladattavissa http://www.oecd-ilibrary.org/economics/oecd-factbook-2013/household-debt_factbook-2013-table69-en.
- Oksanen, A., Aaltonen, M., & Rantala, K. (2015a). Social Determinants of Debt Problems in a Nordic Welfare State: a Finnish Register-Based Study. *Journal of Consumer Policy*, 38(3), 229–246.
- Oksanen, A., Aaltonen, M., & Kivivuori, J. (2015b). Driving under the Influence as a Turning Point? A Register-based Study on Financial and Social Consequences among First-time Male Offenders. *Addiction*, 110(3), 471–478.
- Oksanen, A., Aaltonen, M., & Rantala, K. (2015c). Suomalaisten nuorten ja nuorten aikuisten vakavat taloudelliset ongelmat 2005–2013 rekisteritutkimuksen valossa [Debt Problems among young people in Finland 2005–2013]. In K. Majamaa (Ed.), *Nuoret, velka ja yhteiskunta: koukusta loukkuun* (pp. 16–22). Rovaniemi: University of Lapland.
- Oksanen, A., Aaltonen, M., & Rantala, K. (2016). Debt problems and life transitions: A register-based panel study of Finnish young people. *Journal of Youth Studies* 19(9), 1183–1203.
- Oksanen, A., Aaltonen, M., Majamaa, K., & Rantala, K. (2017). Debt problems, home-leaving, and boomeranging: a register-based perspective on early leavers. *International Journal of Consumer Studies*, online first. DOI: 10.1111/ijcs.12348.
- Patel, A., Balmer, N. J., & Pleasence, P. (2012). Debt and disadvantage: the experience of unmanageable debt and financial difficulty in England and Wales. *International Journal of Consumer Studies*, 36, 556–565.
- Raijas, A., Lehtinen, A. R., & Leskinen, J. (2010). Over-Indebtedness in the Finnish Consumer Society. *Journal of Consumer Policy*, 33, 209–223.

- Ranta, M., Punamäki, R-L., Tolvanen, A., Salmela-Aro, K. (2012) The role of financial resources and agency in success and satisfaction regarding developmental tasks in early adulthood. In S. L. Blair (Ed.), *Economic stress and the family* (Contemporary Perspectives in Family Research, Vol. 6, pp. 187–233). Bingley: Emerald Group Publishing Limited.
- Rantala, K., & Tarkkala, H. (2009). *Kotitalouksien velkaongelmien nykytila ja kehitys* (The present state and future prospects of debt problems in households). Helsinki: National Research Institute of Legal Policy.
- Richardson, T., Elliott, P. and Roberts, R. (2013). The relationship between personal unsecured debt and mental and physical health: A systematic review and meta-analysis. *Clinical psychology review*, 33, 1148–1162.
- Russell, H., Whelan, C. T., & Maître, B. (2013). Economic Vulnerability and Severity of Debt Problems: An Analysis of the Irish EU-SILC 2008. *European Sociological Review*, 29, 695–706.
- Skardhamar, T., & Savolainen, J. (2014). Changes in criminal offending around the time of job entry: A study of employment and desistance. *Criminology*, 52(2), 263-291.
- Suomen virallinen tilasto (2016): Rahoitustilinpito [verkkajulkaisu]. Vuosineljännes 2016. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 12.3.2017]. [Http://www.stat.fi/til/rtp/2016/03/rtp_2016_03_2016-12-22_tie_001_fi.html](http://www.stat.fi/til/rtp/2016/03/rtp_2016_03_2016-12-22_tie_001_fi.html)
- Twenge, J. M. (2013). The evidence for generation me and against generation we. *Emerging Adulthood*, 1(1), 11–16.
- Valtakunnanvoudinvirasto (2016). Ulosottolaitoksen toimintakertomus vuodelta 2015. Helsinki: Valtakunnanvoudinvirasto. http://www.valtakunnanvoudinvirasto.fi/material/attachments/vvv2/vvlliitteet/2dMZFNMkb/Ulosottolaitoksen_toimintakertomus_vuodelta_2015.pdf
- Valtakunnanvoudinvirasto (2017). Ulosottovelallisten määrä kasvoi edelleen. Helsinki: Valtakunnanvoudinvirasto. <http://www.valtakunnanvoudinvirasto.fi/fi/index/ajankohtaista/2017/03/ulosottovelallistenmaarakasvoiedelleen.html>
- Webley, P., & Nyhus, E. K. (2001). Life cycle and dispositional routes into problem debt. *British Journal of Psychology*, 92, 423–446.

Taulukko 1: Velkaongelmien yleisyys ja laajuus suomalaisilla

	Ulosotto 2005–2013 (%)	Ulosotossa aktiivisia asioita 2013 (€)	OR
Kaikki	20.3	1,502	
Sukupuoli			
<i>Nainen</i>	15.1	1,301	ref.
<i>Mies</i>	25.5	1,602	1.93****
Ikä 2004			
<i>19–24</i>	28.1	2,069	2.82****
<i>25–29</i>	25.1	2,101	2.41****
<i>30–39</i>	24.9	1,663	2.40****
<i>40–49</i>	21.5	1,273	1.98****
<i>50–64</i>	12.1	864	ref.
Koulutus			
<i>Peruskoulutus</i>	29	1,910	5.26****
<i>Toinen aste</i>	8.2	1332	2.48****
<i>AMK/yliopisto</i>	9.4	699	ref.
Tulokvintiili			
<i>Alin</i>	33.7	1,855	4.01****
<i>II</i>	22.4	1,363	2.49****
<i>III</i>	16.8	1,147	1.59****
<i>IV</i>	14.6	1,307	1.19****
<i>Ylin</i>	14	1,368	ref.
Lapsien lukumäärä			
<i>0</i>	21.4	1,556	ref.
<i>1</i>	21	1,534	1.52****
<i>2</i>	16.2	1,528	1.23****
<i>3</i>	21	1,276	1.75****
<i>4</i>	3.6	1,598	2.62****

<i>5 tai yli</i>	34	1,489	3.53***
Siviilisääty			
<i>Naimaton</i>	25.4	1,663	1.45***
<i>Naimisissa</i>	14	1,413	ref.
<i>Leski</i>	14.6	1,200	1.89***
<i>Eronnut</i>	30.2	1,228	3.10***
Omaisuusrikostuomi			
o			
<i>Ei</i>	19.1	1,352	ref.
<i>Kyllä</i>	78.5	2,926	12.40***

Selite: Euromäärät ovat keskilukuja (mediaani) ja koskevat vain 2013 vuonna aktiiviseksi tulleita asioita. Logistisessa regressiomallissa vakioitu ikä ja sukupuoli. Ristitulosuhteet (OR) ja tilastollinen merkitsevyys (*= $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$). Tarkempi versio kuviosta ks. Oksanen et al. 2015a. Kuvio on esitetty myös julkaisussa Oksanen et al. 2015c.